

Környezet- és természetvédelmi ajánlások a Kormány számára

Bevezetés

Üdvözöljük, hogy a kormányprogramban (a Nemzeti Együttműködés Programjában) *„az új kormány együttműködést ajánl a társadalom minden tagjának, a civil és érdekvédelmi szervezeteknek, a gazdaság szereplőinek közös nemzeti ügyeink megoldásában.”* Mint a környezet- és természetvédelem terén aktív civil szervezetek feljárnjuk szakmai együttműködésünket a kormányzat számára a fenntartható fejlődés hazai megvalósulása érdekében. Tesszük ezt azért is, hogy elősegítsük a Fidesz választási programjában tett cél megvalósítását: *„a Fidesz önálló, erős, kiszámítható, szavahibető, felelős, a helyi közösségekre támaszkodó környezeti politika kialakítását tűzi célul”* (Erős Magyarország program).

Az elfogadott kormányprogram olyan elemeket is tartalmaz, amelyek jelentős előrelépésnek tekinthetők a fenntarthatóság szempontjából. Ilyenek a teljesség igénye nélkül: a földtulajdonnal kapcsolatos kérdések, a genetikailag módosított szervezetek ügye, a vidékfejlesztés hangsúlyossága és megközelítésének módja, az élelmiszerbiztonság hangsúlyozása, a fogyasztóvédelem erősítése, az energiahatékonyság és megújuló energiaforrások térnyerésének szándéka, a zöld közbeszerzés, a családbarát környezet kérdései és a társadalmi nyilvánossággal kapcsolatos egyes felvetések. Éppen ezért a később olvasható részletes ajánlásainkban e kérdésekkel kevésbé foglalkozunk.

Másrészt azonban alapvető megközelítési és strukturális problémákat látunk. A kormányprogram helyesen ismeri fel, hogy a *„21. században a világ visszatér az emberiség alapjaiboz: újból a termőföld, a víz, az élelem, az energia lesz a forrás.”* Ugyanakkor ezen erőforrások *„kiaknázását”* tűzi ki célul, nem felismerve, hogy erőforrásainkat már jelenleg is túlterheltük. Nem az erőforrások kiaknázására, hanem fenntartható használatára van szükség.

A politikákat ahhoz a tényhez kell igazítani, hogy a társadalmi-gazdasági aktivitás már meghaladta Magyarország ökológiai eltartóképességét. Csak olyan fejlesztések engedhetők meg, amelyek csökkentik a gazdaság és a társadalom anyag- és energiaigényét, a szennyező anyagok kibocsátását és a természet-károsító területhasználatot. Ennek biztosítására a politika minden szintjén érvényesíteni kell a környezeti szempontokat a mai polgárok egészsége és életminősége, valamint a jövő nemzedékek életlehetőségeinek védelme érdekében. Ehhez erős kormányzati és társadalmi környezetvédelmi intézményrendszert kell kiépíteni, ami egyúttal a gazdaság korszerűsítését, versenyképességének javítását is eredményezi. Minél előbb lépünk erre az útra, annál nagyobb versenyelőnyre tehetünk szert.

A kormányprogramban megjelölt együttműködési szándék megvalósítása érdekében szükségesnek tartjuk a környezet- és természetvédő civil szervezetekkel való strukturált kormányzati társadalmi kapcsolattartás formáinak mielőbbi kidolgozását a kormányzat minden szintjére vonatkozóan, támaszkodva a meglévő civil együttműködési rendszerekre, mint a Környezet- és Természetvédő Szervezetek Országos Találkozója illetve Egyeztető Fóruma.

Konkrét ajánlások

1. Fenntarthatóság

Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács és Stratégia

Összhangot kell teremteni az elkülönült ágazati érdekeket képviselő szakpolitikák között. Ennek érdekében átfogó fenntarthatósági politikát kell kialakítani, amelybe egymást erősítő módon épülnek be a szakpolitikák. A fenntarthatóság értékeire alapozva ki kell munkálni a hosszú távú fenntarthatósági jövőképet, és meg kell szerezni hozzá a társadalom támogatását.

Ennek érdekében a kormány támogassa a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács működését, valamint azt, hogy az Országgyűlés határozatának megfelelően a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács – a társadalommal való párbeszédben – dolgozza ki a fenntartható fejlődés nemzeti stratégiai irányait és legkésőbb 2010. december 15-ig terjessze azt az Országgyűlés elé.

A természeti erőforrások használatának korlátozása

Magyarország gazdasági működéséhez szükséges természeti erőforrások használatát az ország területi eltartóképességének keretei közé kell visszaszorítani. Ezért a nemzeti gazdaság országhatáron belüli és kívüli természeti erőforrás-használatát évente 3%-kal csökkenteni kell, egészen addig, amíg az el nem éri az eltartóképességet. Az anyagi javak mennyiségi növelése helyett a minőségi fejlődésre kell helyezni a hangsúlyt. Ehhez mindenekelőtt kiemelten kell támogatni a művelődést, az oktatást, az egészségügyet és a tudományos kutatást, az innovációt.

A pénzügyi rendszer alapvető problémái

A gazdasági, társadalmi, környezeti és erkölcsi válságot nem lehet felszámolni, ha nem tekintjük át a pénzügyi rendszer alapvető problémáit. Meg kell szüntetni azokat a mechanizmusokat, amelyek a társadalmat növekvő mértékben gazdagokra és szegényekre, vagyonosokra és leszakadottakra osztják. Meg kell szüntetni azt a gyakorlatot, hogy a környezet, a természet használatát és a benne okozott károkat, azok megelőzésének, illetve felszámolásának költségeit azok használói, illetve okozói a szélesebb közönségre, az egész társadalomra hárítsák. Minden téren érvényt kell szerezni – az Európai Unió Alapszerződésében is rögzített –, „a szennyező fizet” elvnek.

A gazdaságfejlesztés elvei

A gazdaság fejlesztéskor figyelembe kell venni, hogy a gazdaság nem önmagáért, hanem a társadalom egésze szükségleteinek kielégítéséért, a közjóért létezik. A gazdaság szerkezetét a fenntarthatóság elveinek megfelelően kell átalakítani. A gazdaság szerkezetének átalakításakor a helyi – elsősorban megújuló vagy megújítható – erőforrásokra, helyi környezeti adottságokra, kell építeni. Növelni kell a termékszerkezet változatosságát, optimalizálni kell a gazdasági egységek méretét. A hazai kitermelésre, feldolgozásra alapozott, magas termékváltozatossággal jellemezhető gazdaságszerkezet megkívánja a kis- és közepes vállalkozások megerősítését, az önálló, a multinacionális vállaltokétól eltérő arculat kialakítását. Csökkenteni kell a gazdaság szerkezetéből adódó külső, határainkon túli terhelés kialakulását, de egyben a függőséget is a külső piacoktól.

2. Államháztartás

Más országokhoz hasonlóan létre kell hozni egy olyan testületet a kormányzati szervek, tudományos műhelyek, érdekképviseletek, civil szervezetek képviselőinek részvételével, amely ajánlásokat dolgoz ki a kormány részére a káros támogatások felszámolására, illetve az államháztartás környezetbarátabbá tételére. Az eddig elkészült hazai és külföldi (EU, OECD stb.) elemzések, tanulmányok, ajánlások alapján a testület készítsen el 2010. július 31-ig egy olyan javaslatcsomagot, amelyet a kormány rövid távon is tud hasznosítani az állami költségvetés, illetve az adó- és támogatási rendszer átalakítására. A testület ezt követően is folyamatosan dolgozzon a témán. Mindehhez a kormány biztosítsa a megfelelő személyi és tárgyi feltételeket.

3. Intézményrendszer

A hatékony környezet- és természetvédelemhez önálló, jól működő és átlátható intézményrendszerre valamint erős társadalmi beágyazottságra van szükség. Ez egyaránt megköveteli a környezet- és természetvédelmi hatóságok és a társintézményeik (ÁNTSZ, növényvédelmi szolgálat, építésfelügyelet, fogyasztóvédelmi hatóságok, vám- és pénzügyőrség stb.) megerősítését. Át kell venni – a hazai viszonyokra alkalmazva – az e téren élen járó országok gyakorlatát és érvényesíteni a vonatkozó uniós ajánlásokat. Az elmúlt években folyamatosan csökkent az állami környezet- és természetvédelmi intézményrendszer finanszírozása. Emiatt például egyes nemzetipark-igazgatóságok működési költségeik több mint felét saját bevételeikből kénytelenek előteremteni – az ehhez szükséges erőforrás-átcsoportosítás következtében a természetvédelmi kezelői, szakértői feladatok ellátása nem megoldott, ami tetten érhető abban is, hogy a hatósági határozatok meghozatalánál (főleg másodfokon) a gazdasági érdekek gyakran felülírják a természetvédelmi megfontolásokat

Magyarország egyedülálló természeti értékeinek hatékony és hosszú távú megőrzése csupán egy **megfelelően strukturált** és **finanszírozott** állami intézményrendszerrel lehetséges:

- szükség van egy olyan *szakpolitikai* intézményre, amely az államigazgatásban a természetvédelmi érdekek **magas szintű képviseletét** képes ellátni;
- a *környezet- és természetvédelmi hatósági* képviseletnek szerkezetében stabilnak, átláthatónak és politikától függetlennek kell lennie, hogy a döntéshozatalban a környezet- és természetvédelmi szempontok feltétlen elsőbbséget élvezhessenek;
- mindezek szakmai támogatására szükség van *független környezet- és természetvédelmi háttérintézmények rendszerére*, amely releváns szakmai információk gyűjtését, feldolgozását, rendszerezését és publikálását végzi.

A fenti intézményrendszer hatékony működése érdekében:

- a intézményrendszer működési forrásait stabilan és tervezhetően biztosítani kell, a gazdálkodási és szolgáltatási tevékenységek bevétele és az ezekkel kapcsolatos tevékenységek csak ezen felül jelenjenek meg;
- biztosítani kell a környezet- és természetvédelmi szempontokat érvényesítő **független szakértői hálózat működését** a hatósági munka és a hatásvizsgálati rendszer segítésére; a vagyonkezelési (a vízügy és a nemzeti park igazgatóságok) és a hatósági tevékenységi körök 2005-ben kezdődött szétválasztását teljessé kell tenni a hatósági funkciók megerősítése és kiterjesztésével mind országos, mind regionális szinten;
- szükséges a fontos feladatokat ellátó **Természetvédelmi Őrszolgálat** megerősítése, és emellett általában is meg kell erősíteni az intézményrendszer alsó szintjét és kapacitást kell építeni arra, hogy a hatóságok megfelelően képzett munkatársai jelen tudjanak lenni a „terepen”. Össze kell hangolni és ki kell terjeszteni a különböző őrszolgálatok (természetvédelmi, mező- és halőrök stb.) intézkedési és hatáskörét, létszámuk növelése mellett;
- képzések segítségével az **uniós és hazai környezet- és természetvédelmi szabályozás magas szintű ismeretét** kell elérni végrehajtó szervek, hatóságok, továbbá a **bírák, ügyészek** és más jogalkalmazók esetében;
- biztosítani kell a környezet- és természetvédelmi szabályozással, támogatásokkal, lehetőségekkel kapcsolatos mindennemű **információ egyszerű elérhetőségét** valamennyi állampolgár számára a hagyományos és modern kommunikációs csatornák összehangolt alkalmazásával, egységes adatbázisok megteremtésével, támaszkodva a civil szervezetek környezeti tanácsadó munkájára is
- biztosítani kell a valós társadalmi részvétel lehetőségét helyi, regionális és országos tervek és programok készítése során és minden olyan ügyben, amelynek környezeti vonatkozása van;
- a környezet- és természetvédő civil szervezetek számára *olyan* támogatási rendszer kialakítása szükséges, amely a civil szektor szakmai kompetenciájának megőrzését, **tárgyalóképességét és részvételét erősíti** a szakpolitikai és gyakorlati természetvédelmi problémák megoldásában. Az állami intézményrendszer számára egy kompetens és életképes civil szektor jelentős és költséghatékony szakterületi kapacitásbővülést, háttérrel, egyben kontrollt jelent.

A fentiekre a kormány dolgozzon ki részletes intézkedési tervet oly módon, hogy annak egyes főbb elemeit már a 2011. évi állami költségvetés elfogadásakor érvényesíteni lehessen.

Társadalmi részvétel

Az intézményrendszer megerősítésének egyik alapvető eszköze a Magyarország által is ratifikált Aarhusi Egyezmény elvárásainak megfelelő kormányzati működés. A közösségi részvétel garanciája az információhoz jutás, a beleszólás és a jogorvoslati jog, mely kiegészülve a részvételre képesítés állami kötelezettségével, a társadalmi potenciálok becsatornázását jelenthetné nem csak a környezet-, természetvédelem, hanem a terület- és településfejlesztés, az életminőséget érintő egészségpolitika megvalósítása során is.

Az egyezmény hazai végrehajtására a kormányzat ezidáig nem biztosított megfelelő kapacitást és anyagi forrást, s ennek is betudható, hogy a hazai jogba való átültetése egyéb jogszabályokkal csak részben, koherencia nélkül történt meg, közvetlen alkalmazása a napi joggyakorlatban sokszor kétséges és nehézkes. Az egyezmény végrehajtásához garanciális feltételeket kell biztosítani kormányzati felelős kijelölése, a szabályozás felülvizsgálata, fejlesztése és kellő források hozzárendelése révén.

Szükséges mindazoknak a jogi előírásoknak a visszavonása, amelyek az elmúlt nyolc évben csökkentették civil kontroll lehetőségeit. (Ilyenek voltak például az autópálya-törvény, a kiemelt beruházásokról szóló törvény egyes rendelkezései, a hosszú távú kötelezettségek vállalásának egyes szabályairól szóló kormányrendelet módosítása, a bűnügyi és az igazságügyi tájékoztatásról szóló 10/1986. IM-BM-rendelet hatályon kívül helyezése, valamint a közigazgatási eljárási törvény, és az építési törvény módosítása, az állami vagyonról szóló törvény és mostani módosításának bizonyos részei. Szintén megnehezítik a társadalmi részvételt a nem egy esetben túlságosan magas eljárási díjak.)

Szükségesnek tartjuk, hogy a kormány 2011. január 31-ig dolgozzon ki és fogadjon el részletes intézkedési tervet a problémák megoldására.

Környezeti nevelés

A környezet- és természetvédelem, a fenntarthatóság hosszú távú garanciája a felnövekvő nemzedék. Ahhoz, hogy egy felelős, hosszú távra is előre gondolkodó és a mindennapi életben cselekvő generáció nőhessen fel, **a közoktatásban a környezeti nevelés jelentős fejlesztésére, kötelező, átfogó beépítésére van szükség.** Ez a környezetetikus magatartás kialakításának költséghatékony, preventív eszköze, ami segít újjáéleszteni a helyi erőforrásokért érzett helyi felelősséget és gazdaérzést, a közösségi kohéziót. A törvényi előírások ellenére a környezeti nevelés az iskolai nevelési programokban csak olyan mértékben jelenik meg, amire a fenntartó forrásokat tud biztosítani, alkalmazása tehát esetleges. Anyagiilag és erkölcsileg gyengén megbecsült, túlterhelt, kontraszelektált pedagógusokkal semmilyen nevelés nem lehet eredményes.

Ezért **megfelelő forrásokat kell biztosítani** környezeti nevelés és a „Tanulás a fenntarthatóságért” program (ENSZ) megerősítéséhez az oktatási rendszeren belül és kívül is, és **fel kell éleszteni az ezt szolgáló hosszú távú kormányzati programot és intézményt.**

A civil szervezetek által 1998 óta már másodszor is megújított **Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia** – az IUCN ajánlásainak megfelelően – nemcsak az iskola, hanem a társadalom és gazdaság sok területére fogalmaz meg környezeti nevelési ajánlásokat 39 fejezetben. Kívánjuk, hogy a kormányzati és civil szervezetek, a közösségek ezek közül mennél többet valósítsanak meg az oktatás és környezetügy közös erőfeszítései révén.

A környezeti nevelésnek **a közoktatás és a teljes tanárképzés részévé kell válnia**, figyelmet és forrást kell kapnia változatos munkaformákat engedve az iskolának. A katasztrófákat látva az érett nemzedékek is fogékonyra váltak a környezeti összefüggések felismerésére, ezért eredménnyel kecsegtet, ha őket is a média, a **felntöktetés**, a népfőiskolák célcsoportjainak tekintjük. Ugyanígy, az uniós támogatások horizontális elveivel dolgozó tisztviselők, pályázók képzése is lehetséges és szükséges.

Külpolitika

Fejlett európai uniós tagországgként hazánk környezeti felelőssége határainkon túlnyúlik. A magyar külpolitika és nemzetközi fejlesztési politikák, illetve a hozzájuk kapcsolódó stratégiák kiemelten kell, hogy tárgyalják a környezet- és természetvédelmi szempontokat, **a nemzeti és uniós szintű döntések globális környezeti hatásait és az ebből fakadó felelősséget.** A népességrobbanás hatásainak csökkenése érdekében Magyarország zárkózzon föl Európához a nemzetközi fejlesztési politikában és támo-

gassa a nemzetközi családtervezési szervezeteket (UNFPA, IPPF), a családtervezés emberi jogának (ENSZ, 1968) érvényesülését.

4. Természeti erőforrások védelme

Az új kormány megalakulásakor a „Biodiverzitás Nemzetközi Évét” éljük. A jeles dátum nem ad okot ünneplésre, ellenkezőleg, arra hívja fel a figyelmet, hogy az EU-szintű és globális egyezményekben tett elkötelezettséget, a biodiverzitás csökkenésének 2010-ig történő megállítását messze nem sikerült elérni. A minőségi emberi lét legalapvetőbb feltétele a természeti területek, természetes élő rendszerek megőrzése. Az éghajlatváltozás mellett a biodiverzitás védelmét a jövő kiemelt területként, átfogó célként kell kezelni. Fel kell tární és nyilvánossá kell tenni a globális problémák összefüggéseit és a tüneti kezelések helyett ezen összefüggések mentén kell a válsághelyzetekre megoldást találni.

Európában ennek az egyik legfontosabb eszköze az EU természetvédelmi hálózata, a Natura 2000. Fel kell ismerni, hogy a Natura 2000 koncepció kiváló lehetőséget teremt a természetvédelmi, társadalmi és gazdasági problémák összefüggéseinek feltárására és a holisztikus problémakezelésre. Magyarországra is érvényes az a globális szintű megállapítás, hogy a természeti szempontból legértékesebb területek gazdasági és társadalmi szempontból gyakran elmaradottak, hátrányos helyzetűek. A Natura 2000 területek hosszú távú fenntartása, illetve fenntartható védelme a természeti értékekre alapozó mezőgazdasági, turisztikai, térségfejlesztési programokkal lehetséges.

Az országosan védett és Natura 2000 területek kezelési és fenntartási terveit ki kell dolgozni és az integrált vidékfejlesztés alapelveivel összhangban kell azokat megvalósítani. Kívánatos a nemzeti park igazgatóságok bevonása a Natura 2000 támogatottak körébe. Koherens és összefüggő ökológiai hálózatot kell létrehozni az ökoszisztéma szolgáltatások fenntartása, valamint az éghajlatváltozás hatásainak mérséklése érdekében a mesterséges infrastruktúrák racionalizálásával.

A védett területek elsődleges funkciója a természeti értékek megőrzése kell legyen, így az állami tulajdonban lévő területeken a kezelésnek ennek megfelelően kell történnie; erdőkben, gyepeken és vizes élőhelyeken egyaránt. A védett területek egy részére vonatkozóan a mai napig nem készültek el a természetvédelmi kezelési tervek – erre záros határidőn belül sort kell keríteni. Ezek hiányában sem a hosszú távú természetvédelmi célkiűzések, sem a gazdálkodás lehetőségei nem tervezhetők.

Nemzeti parkjaink és védett területeink erdeinek elsődleges rendeltetése a természeti értékek megőrzése, a tiszta levegő és az egészséges környezet biztosítása, ami nem rendelhető alá a gazdasági szempontoknak. Ezt biztosítanunk kell a megfelelő szabályozással. Elsőrendű fontosságú, hogy Magyarország a nemzeti parkok kezelését a nemzetközi (IUCN) minősítésnek megfelelően végezze. Ennek egyik legfontosabb feltétele a megfelelő zónarendszer kialakítása, amelyben helyet kaphat a gazdálkodásból kivont ún. természeti zónák kijelölése is.

A nemzeti park igazgatóságok a törzsterületeken túl valamennyi védett, Natura 2000 és nem védett területekhez kapcsolódó természetvédelmi kérdéssel komplexen foglalkozó intézményekként működnek, ezzel szellemi és vidékfejlesztési központokként is funkcionálnak. Az elmúlt évek arányaiban csökkenő finanszírozását meg kell változtatni, és biztosítani kell a nemzeti parkok alapfeladatainak ellátáshoz szükséges működési forrásokat, hogy a bevételtermelési kényszer ne befolyásolhassa azt. Biztosítani szükséges a megfelelő szakértelmet és forrásokat arra, hogy a természetvédelmi állami szervezetek a civil szervezetekkel együttműködve megfelelő kommunikációs programokkal mind országos, mind helyi szinten növeljék a természetvédelem támogatottságát a lakosság és az érdekcsoportok irányába.

Meg kell vizsgálni a nemzeti parki hálózat teljességét, és életre kell hívni az utóbbi években részletesen előkészített Zempléni Nemzeti Parkot.

Természetvédelmi programfinanszírozás

Az állami és természetvédelmi szervezetek együttműködésén alapuló természetvédelmi programok a természetvédelem sikertörténetei. Erre nagyon jó példákat adnak a közösen kidolgozott és kivitelezett, EU LIFE alap által támogatott projektek. Az eddigi erősségek megtartásával a programok társfinanszí-

rozását előre tervezhető módon és folyamatosan biztosítani kell. Szükséges támogatni a programok fejlesztését, hogy minél több és minél magasabb színvonalú projekt készülhessen a jövőben.

A természetvédelemre fordítandó uniós forrásokat (KEOP, ROP) növelni és diverzifikálni szükséges, valamint a feltételek kedvezőbbé tételével, az adminisztrációs terhek csökkentésével a pályázók számára kedvezőbb, teljesíthető kereteket kell biztosítani

Erdőgazdálkodás

Szorgalmazzuk az ökológiai szempontból fenntartható (nem csupán tartamos) erdőgazdálkodás megvalósítását. Kiemelkedően fontosnak tartjuk, hogy az erdőállomány területe és természetessége országosan növekedjen. E két cél elérésének fontos eszköze az őshonos fafajokból álló erdők telepítésének, valamint az ún. nem-vágásos (szálaló, átalakító, faanyagtermelést nem szolgáló) üzemmódok széleskörű alkalmazásának támogatása.

Az erdőgazdálkodás és az erdők természetvédelmi célú fejlesztése szempontjából mára súlyos problémává vált a túltartott nagyvadállomány. A „vadkérdés” megoldása az érintett érdekcsoportokkal egyeztetve megkerülhetetlen feladat.

5. Agrár- és vidékfejlesztés, föld- és területhasználat

A jövő nemzedékek országgyűlési biztosa »Fenntarthatóság előörsei« programjának keretében végzett kutatás összegzése megállapítja, hogy a fenntarthatóság feltételeinek megfelelő, azaz alapvetően helyi forrásokra építő, a helyi közösség önrendelkezésének gazdasági alapjait megteremtő, környezetbarát, az ott élőknek munkát, perspektívát, megfelelő életminőséget biztosító vidékfejlesztés lehetőségei ma Magyarországon nem adóttak.

Ezért **a szektorális tervezésnek és szabályozásnak újra kell teremtenie a környezetvédelem, a természetvédelem, a mezőgazdaság és a vidékfejlesztés hagyományos összhangját.** Garantálni kell a biodiverzitás-védelmi célkitűzések integrációját az ágazati politikákba, a tervezés, jogszabály-alkotás, finanszírozás és a jogérvényesítés során. E szinergiák megteremtésének a jelenlegi kormányzati struktúrában jó lehetőséget biztosít a Vidékfejlesztési (Természeti Erőforrás) Minisztérium. Gondoskodni kell arról, hogy a fenti kérdéskör az egész minisztérium prioritásrendszerében megfelelően megjelenjen, és a többi terület munkájába láthatóan beépüljön. Hazánk vidékfejlesztésének fel kell ismernie a természeti tőkében, ennek fenntartásában rejlő lehetőségeket, és a természetvédelmet a minisztérium működési prioritásaként kell kezelnie.

Az mezőgazdaság és vidékfejlesztési rendszerek központjába kell emelni a közpénzt közszolgáltatásért elvet. A mezőgazdaságba juttatott közösségi támogatások kiemelt célja az egészséges ételmiszer, az életképes vidék, a tiszta víz és levegő, a biodiverzitás védelme és az egészséges ökoszisztémák megőrzése kell legyen. A birtokrendezés és a földbirtoklás szabályai a helyi közösségeket és a közcélokat kell, hogy szolgálják, az ésszerűség és méltányosság elvei mentén (pl. közbirtokosság korszerű formáinak kialakításával). Támogatni kell a kistermelők termék-előállítását és forgalmazását, illetve az ételmi-szer-önrendelkezés megvalósítását helyi és országos szinten. Tartós és bővülő együttműködésre van szükség a földhasználókkal, földtulajdonosokkal a természetkímélő legjobb gyakorlat alkalmazásának mentén. Meg kell őrizni hazánk mentességét genetikailag módosított szervezetektől.

Európában – így hazánkban is – „fogy a tér”: az intenzív mezőgazdaság, az infrastrukturális beruházások és a lakóövezetek terjeszkedése végletesen bekorlátozza a természetes rendszereket, felszabdálja az eredeti életközösségeket, csökkentve ezzel a jövő nemzedékek esélyeit egy élhető világra. A folyamat megállításához a területhasználat eddigénél sokkal átgondoltabb, valóban hosszú távú stratégiai tervezése szükséges. Meg kell vizsgálni, hogy milyen módon lehet ezt a tendenciát megfékezni és **belátható időn belül moratóriumot kell felállítani a zöldfelületek beépíthetőségére vonatkozóan, országos és települési szinteken egyaránt, valamint a jelenleg intenzíven használt területek nagyságát fokozaton csökkenteni kell a fenntartható módon használt területek javára.**

Termőföld-védelem

A mezőgazdasági és erdőtelepítési célra hasznosítható földterületek belterületbe vonásának, építési övezetbe sorolásának, bányászattal való megsemmisítésének korlátozása érdekében hatástanulmány készítése célszerű az ország valamennyi térségére vonatkozóan, mely kimutatja az optimálisan szükséges földterületi arányt a mezőgazdasági kultúra, az ágazatban való foglalkoztatottság és a népesség élelmiszer-elátásának fenntarthatósága, valamint az erdőállomány kívánatos növelése szempontjából. **Javasoljuk a földvédelmi járulék olyan mértékű megállapítását**, amely a föld valódi értékét kifejezi, ezzel összefüggésben a jogszabályi rendszer és végrehajtási rendeletek megfelelő átdolgozását.

Szubszidiaritás, területiség

A szubszidiaritás elve szerint segíteni kell a helyi közösségeket az önellátásban és önrendelkezésben, ehhez szükségesnek tartjuk a vidékfejlesztési és területfejlesztési intézményrendszer és támogatási rendszer összehangolását, átláthatóbbá tételét, valamint a döntések helyi, regionális szinten tartását és az érintettek aktív bevonását.

Ilyen irányú kezdeményezések láthatóak a kormány tervei között (pl. ház körüli munka adómentessége), ám a jogszabályi felülvizsgálatot más gazdasági szektorokban (pl. építőipar) is szükségesnek tartjuk, lehetőséget teremtve a családok számára az önellátásra és kisvállalkozások számára a helyi közösség igényeinek kielégítésére.

6. Víz

Magyarország páratlan vízkészlete az egyik legjelentősebb nemzeti természeti tőke, ugyanakkor az elmúlt másfél évszázad alatt a természetes élőhelyek közül a vizes élőhelyek száma, illetve kiterjedése csökkent a legnagyobb mértékben. Megőrzésük, illetve – ahol lehetséges – helyreállításuk kiemelt fontosságú feladat.

A következő évek, beleértve a 2011-es soros magyar EU elnökség időszakát is, kiemelt témája lesz a felszíni és felszín alatti vizeink védelme és fenntartható hasznosítása. Akár a készülő Duna stratégia, akár más stratégiai vízhasznosítási terv esetében elsődleges szempontnak kell lennie a biológiai sokféleség, a vizes élőhelyekhez kötődő fajok és élőhelyek megőrzésének. Ezek kulcsfontosságúak a vízkészleteink jó minőségi és mennyiségi mutatóinak garantálásához.

Az Európai Duna Régió Stratégiában partnerség és részvétel a tervezésben

A hazai Duna szakasz mentén még vannak érintetlen holtágak és vízparti vizes élőhelyek, és a Duna jelentős természeti értékeket őriz. Ezért a Duna hajózhatóságának fejlesztésével kapcsolatos eddigi tervek komplex felülvizsgálata szükséges a következő szempontok figyelembevételével:

- az elemzések során vizsgálni kell a közlekedés, szállítás fejlesztésének minden lehetséges alternatíváját (kiemelten a szállított áruk szempontjából a hajózást helyettesítő vasutat), nem elfeledve azt a tényt sem, hogy a hajózás fejlesztéséhez nem feltétlenül szükséges a meder átalakítása;
- a hajózás fejlesztése során csak a minimális ökológiai hatásokkal járó beavatkozásokat lehet elfogadni, és Magyarországnak törekednie kell arra, hogy a nemzetközi hajóút biztosítása a hazai Duna szakaszon úgy legyen megoldva, hogy az ne károsítsa a természeti állapotot és a folyó ökológiai szolgáltatásait;
- Magyarországnak alkalmaznia kell a Nemzetközi Duna Védelmi Bizottság Közös Állásfoglalásában foglaltakat és a hajóút-szűkületek felszámolása esetén a hajóút-szélesség és mélység tekintetében a helyi adottságoknak megfelelő megoldásokat kell választani. Ez adott esetben (veszélyeztetett ivóvízbázis, vagy védett természeti terület esetén) szélességi vagy mélységi korlátozást jelent.
- A konkrét megítéléshez ökológiai-társadalmi-gazdasági elemzések szükségesek, folyamatos tájékoztatás és párbeszéd az érintettekkel, felhívva a figyelmet arra, hogy önmagában a hajózás fejlesztése nem törvényszerűen vonja maga után az érintett térségek gazdasági és társadalmi fejlődését, illetve a vízi turizmusra kedvezőtlenül hat.
- Elengedhetetlen olyan átfogó, szakágakon átívelő költség-haszon, költség-hatékonyság és egyéb környezeti elemzések készítése, amelyek kiterjednek minden negatív hatásra, ökológiai externáliára (endemikus fajok élőhelyeinek megváltozása, medersüllyedés, hullámkeltés stb.), valamint tartalmazza a

hajózóút kialakításának jövőbeli fenntartási költségeit – figyelembe véve a várhatóan egyre gyakoribb időjárási extrémításokat, csapadékszegény és kisvízes időszakokat –, a lehetséges alternatívák költségeit és hasznait (például azt, hogy érdemes-e közpénzekkel támogatni egy olyan szolgáltatást – a hajózást –, amely utasokat és árut vesz el egy szintén közpénzekből támogatott és nem kevésbé környezetkímélő másik alágazattól) .

- A stratégiai vizsgálatok során minden a fent felsorolt elemzések által feltárt előnyt és hátrányt együttesen kell mérlegelni!

A Szigetköz vízpótlását illetően a kormány gyorsítsa fel a tárgyalásokat – a Nemzetközi Bíróság 1997. szeptember 25-i ítéletével összhangban – a Duna vízmegosztásáról, a vízhozam legalább felének átadásáról a magyar-szlovák határszélvényben.

Víz Keretirányelv

A Víz Keretirányelv bevezetése még inkább szükségessé teszi a vízgazdálkodásban régóta aktuális szemléletváltás megvalósulását, amely a vizeknek a tájban történő megtartását és hasznosítását, a vízgazdálkodási, a természetvédelmi és a társadalmi-gazdasági szempontok integrációját szorgalmazza. A VKI célkitűzései – a vizek állapotának javítása és a jó állapot megőrzése – továbbá a célok elérését megalapozó Vízgyűjtő-gazdálkodási Terv (VGT) megkerülhetetlen feltételrendszert teremtett minden, a vizeket érintő emberi tevékenység számára. A terv intézkedési programjának megfelelően a VKI szempontjait a különféle ágazati tervekbe, pályázati kiírásokba és az engedélyezési eljárásokba mielőbb be kell építeni.

Egyértelműen tisztázni kell az Országos Vízgyűjtő-gazdálkodási Terv hosszú és rövid változatának státuszát, illetve egymás közötti viszonyát; fontos, hogy a tervben foglalt szakmai tartalom ne sikkadjon el, ezért a tervezett kormányrendeletben a teljes VGT-t és annak minden mellékletét kell kihirdetni, a végrehajtást ezek mentén kell megkezdeni. Az országos Vízgyűjtő-gazdálkodási Terv kormányrendeletben való kihirdetése során kiemelten fontos, hogy a védett területekre vonatkozó természetvédelmi intézkedések megjelenjenek a mellékletekben. Ezek a tervezés során olyan lényeges kérdésekkel kapcsolatban kerültek megfogalmazásra, mint a földhasználati mód váltás, a pufferzónák kijelölése, vagy a vizes élőhelyek fenntartására és létesítésére vonatkozó földhasználati támogatási rendszer kialakítása.

Ezek az intézkedések – kötelező jelleggel – részben a vizes Natura 2000 területek ökológiai állapotának fenntartási kötelezettségéből, részben pedig az EU Közös Agrárpolitikájára vonatkozó szabványokból erednek. A VGT-ből ma még kevésbé látszik az igazi vízgyűjtő szemlélet. A konkrét víztestekhez ugyan rendelkeztek a tervezők intézkedéseket, azonban kevésbé vagy egyáltalán nem látható hogy ezek hogyan hatnak egymásra egy adott területen, kisebb-nagyobb vízgyűjtőn. A VKI végrehajtása során szükség van az ilyen jellegű összefüggések bevezetésére, a vízgyűjtő-szemlélet kifejezettebb átgondolására és megjelenítésére.

A VGT megvalósításának biztosítása (beleértve a jogi és intézményi háttér megteremtését, a szükséges igazgatási és gazdaság szabályozási eszközöket és a konkrét víztesteket érintő intézkedések részletes tervezését is) és a környezeti célkitűzések határidőre történő elérése a magyar kormány felelőssége. A végrehajtásban különböző államigazgatási intézményeknek van hatásköre és feladata, emellett számos intézkedés végrehajtása nemzetközi együttműködést igényel. Ebből következően a részletes tervek elkészítésének koordinációja és a végrehajtás nem lehet – az eddigi gyakorlathoz hasonlóan – egyedül a vízügyi ágazat felelőssége. Integrált irányítás mellett a környezetvédelmi és természetvédelmi szakigazgatás egyenrangú részvétele és más ágazatok érdemi bevonása is szükséges.

A Víz Keretirányelv jó lehetőséget ad arra, hogy a szomszédos országokkal közösen találjunk megoldásokat a határon átnyúló problémákra (pl. a Dunán hordalék visszatartás a duzzasztók miatt, a Tiszán külföldről jövő ipari szennyezések). Magyarországnak sokkal erőteljesebben kell kiállnia saját érdekeiért, kihasználva a Víz Keretirányelvben biztosított jogi lehetőségeket. A VGT-re építve sokkal részletesebben szükséges kidolgozni a szomszédos országokkal közösen hozandó intézkedéseket.

7. Környezet és egészség

Légszennyezés

Hazánkban a kis részecske (PM10, PM2.5) a legkárosabb légszennyező anyag. Egy európai uniós kutatás szerint a PM10-szennyezettség miatti életvesztés tekintetében Magyarországon a legrosszabb a helyzet az európai országok közül: évente közel 16 ezer ember hal meg a PM10-légszennyezés miatt. A PM10-koncentráció tekintetében a határérték feletti napok száma egyes hazai nagyvárosokban továbbra is több, mint a jogszabályban meghatározott 35 nap. Emiatt az Európai Bizottság kötelezettség-szegési eljárást indított hazánk ellen. Kerüljön ezért elfogadásra rövid időn belül egy ágazatközi intézkedési terv a PM-kibocsátás csökkentésére! A PM10 legkárosabb része a korom, mely egyben jelentősen hozzájárul a éghajlatváltozáshoz, a sarki jég olvadásához. Javasoljuk a részecskeszűrők kötelező bevezetését az új gépjárművekre (autókra, tehergépjárművekre, kamionokra, vonatra, hajóra), illetve adódifferenciálással is ösztönözzék az alkalmazásukat minden dízel üzemű gépjárművön és egyéb gépen. Országos szintű előírások szükségesek a behajtási díjak, zöld zónák mielőbbi hazai bevezetésére. Javasoljuk, hogy országos szinten tiltsák a zöld hulladék égetését.

Vegyianyagok

A Nemzeti Környezetvédelmi Program III (NKP-III) szerint „a kemizáció az összes halálozás mintegy 15%-áért felelős” hazánkban.

- Magyarországon az élelmiszerek körülbelül fele tartalmaz egy vagy több vegyszermaradékot, és több olyan növényvédő szer van hazánkban forgalomban, mely komoly egészségügyi kockázatot jelent. Növényvédelmi Akciótervnek kell készülnie 2012-ig minden tagállamban a szerhasználat és kockázatok csökkentésére. Kérjük, hogy a vidékfejlesztési tárca legalább az ipari érdekképviseletekkel azonos súllyal vegye figyelembe a zöld szervezetek álláspontját a terv kidolgozásában és azonos mértékben vonja be a zöld szervezeteket. Javasoljuk, hogy a Növényvédőszer Bizottságnak legyen civil delegáltja.
- A REACH irányelv hazai megfelelő végrehajtását prioritásként kell kezelni. A végrehajtás hiányosságait példázza, hogy a fogyasztók számára nyújtandó információkat jelenleg nem biztosítják a hazai vállalatok.
- Az EU jelenleg tárgyalja az új biocidok forgalmazásával és használatával foglalkozó jogszabálytervezetet (COM (2009) 267). A biocidok közé tartozó rovar- és rágcsálóirtó, valamint fertőtlenítő szereket annak ellenére árusítják lakossági felhasználásra, hogy lehetséges rákkeltő, az immun- vagy hormonrendszert károsító hatású anyagokat tartalmazhatnak. Egyre szélesebb körben alkalmazzák a nanobiocidokat annak ellenére, hogy bizonyítottan kockázatot jelentenek az egészség és a környezet számára. A civil szervezetek szerint az emberi egészség és a környezet védelmének érdekében a tervezettnél erősebb biocid-szabályozás elfogadása szükséges. Kérjük, hogy a magyar álláspont kialakítása során fokozottan vegyék figyelembe a zöld szervezetek felvetéseit.

8. Éghajlatvédelem és energia

Energiafüggőség felszámolása

Erőteljesen csökkenteni kell a külpiacoktól való energiafüggésünket a fosszilis erőforrások vonatkozásában. Szűkös pénzügyi forrásainkból nem szabad a múlt energiaforrásaiba és az általa konzervált gazdasági szerkezet további fenntartásába befektetni, ezért is ellenezzük új nukleáris létesítmények építését energiatermelés céljából. Éghajlati, ellátásbiztonsági, gazdasági és politikai okokból egyaránt a fosszilis erőforrások felhasználásának ütemes csökkentésére van szükség, a társadalom energiaszükségletét megújuló erőforrásokból kell kielégíteni. Mivel a megújuló erőforrások használatának is vannak környezeti következményei, és mert a kevesebb felhasznált fosszilis tüzelőanyag hamarabb helyettesíthető, az energiaigény csökkentése, a takarékoság és energiahatékonyság növelése az első számú feladat. Ezért sürgetjük, hogy a kormány még ebben az évben dolgozzon ki és fogadjon el részletes intézkedési tervet ennek érdemi előmozdítására.

Éghajlatvédelem

El kell fogadni a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács által kidolgozott éghajlatvédelmi törvényt, melynek nyomán ki kell dolgozni a fosszilis erőforrások ütemes csökkentéséhez szükséges szabályozó és támogató rendszert, figyelembe véve a rászoruló helyzetét és a fogyasztói magatartást is. Az éghajlatvédelmi törvény tűzze ki célul az üvegházhatású gázok (ühg) kibocsátásnak 25%-os csökkentését 2020-ra a 2005 bázisévhez képest, illetve a 2 tonna/fő ühg célszám elérését 2050-re.

A példamutató önkormányzati és civil klímavédelmi kezdeményezéseket bővítést támogatni kell, és közzismertté kell tenni. Visszatérülő alapot kell létrehozni az energiatakarékosság, a hatékonyságjavítás és a megújuló erőforrá-sokkal történő helyettesítés beruházásainak támogatásra. Az alapból, a megtakarításokból visszatérítendő, de kamatmentes kölcsönt kell nyújtani. Támogatni kell az ezzel kapcsolatos kutatás-fejlesztést, innovációt.

Megújuló energia

A kormány mielőbb dolgozza ki az Európai Bizottsághoz benyújtandó „Megújuló Energia Nemzeti Cselekvési Tervet”, amely túlmutat a kötelező 13 százalékos célon. Egyszerűsíteni kell a megújuló energiaforrások kiépítésének engedélyeztetési eljárását, kezelni kell a hálózati csatlakozás problémáit. A tervek kidolgozásánál figyelembe kell venni a biomassa-felhasználás fenntarthatósági korlátait, különös tekintettel az agro-üzemanyagokra. Magyarország kezdeményezze a 2020-as 10%-os bekeverési célszám európai felülvizsgálatát, és szüntesse meg az agro-üzemanyag termelés állami támogatását.

9. Állatvédelem

Az állatvédelmi törvény előírásai ellenére nem készültek el a kóbor állatokra, az állatvédelmi őrszolgálatra, az állatok elkábítására használható eszközökre és annak szabályaira, az iskolarendszeren kívüli hatósági képzések és vizsgáztatás körére és szabályaira, valamint az állatvédelmi hozzájárulás meghatározására és felhasználására vonatkozó jogszabályok. Közös érdek, hogy a rendszeresen tapasztalható felháborító események megelőzését, az esetleges válsághelyzetek kezelését lehetővé tevő jogszabályok minél hamarabb megszülessenek.

Az ajánlásokat készítette:

CEEWEB, Független Ökológiai Központ, GATE Zöld Klub, Egyetemes Létezés Természetvédelmi Egyesület, Környezeti Tanácsadó Irodák Hálózata, Levegő Munkacsoport, Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Magyar Állatvédő és Természetbarát Szövetség, Magyar Természetvédők Szövetsége, WWF Magyarország, Zöld Nők

Támogató szervezetek:

Beklen Alapítvány, Beretzk Péter Természetvédelmi Klub, BOCS Alapítvány, Bors Alapítvány, Csalán Egyesület, CSEMETE Természet- és Környezetvédelmi Egyesület, Csermely Környezetvédelmi Egyesület, Dráva Szövetség, E-misszió Természet- és Környezetvédelmi Egyesület, Energia és Környezet Alapítvány, Fauna Alapítvány, Fenntarthatóság Felé Egyesület, Gaja Környezetvédő Egyesület, Greenpeace Magyarország Egyesület, Herman Ottó Természetvédő Kör, Holocén Természetvédelmi Egyesület, Hulladék Munkaszövetség, Ifjú Botanikusok Baráti Köre, Inspi-Ráció Egyesület, Kerekerdő Alapítvány, Kis Túr Természetvédelmi Közhasznú Egyesület, Környezet-és Természetvédők Csongrád Városi Egyesülete, Közép-magyarországi Zöld Kör, Magosfa Környezeti Nevelési és Ökoturisztikai Alapítvány, Magyarország Természeti és Kulturális Örökségéért Alapítvány, Magyarországi Éghajlatvédelmi Szövetség, Nimfea Természetvédelmi Egyesület, Ökológiai Stúdió Alapítvány, Ökorégió Alapítvány a Fenntartható Fejlődésért, Pannon Természetvédő Szövetség, Püspökladányi Természetvédő Csoport, Reflex Környezetvédő Egyesület, Szélkiáltó Természetvédő Egyesület, Szerkő Egyesület, Természet és Környezetvédők Solti Egyesülete, Tisza Klub, Zagyva-mente Környezet- és Természetvédő Egyesület, Zöld Akció Egyesület, Zöld Kör – Föld Barátai Magyarország tagja

Kapcsolat:

Móra Vera (move@okotars.hu, 20-480-4328), Lukács András (lukacs@levego.hu, 1-411-0509), Farkas István (ifarkas@mtvsz.hu, 70-340-8801)

Budapest, 2010. július 2.